

LUND UNIVERSITY

Folkhemmet och ekonomismen

Persson, Anders

Published in:
OBS! Kulturkvarten

1996

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):
Persson, A. (1996). Folkhemmet och ekonomismen. *OBS! Kulturkvarten*, (1996-09-06).

Total number of authors:
1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Folkhemmet och ekonomismen

(Inslag i *OBS! Kulturkvarten*, SR 1)

I en skräckfilm från 50-talet har en stor, äcklig och förkvävande deg från rymden tagit en liten stad i besittning. Degen vältrar sig över allting, kväver och skapar håglöshet. Men situationen skapar också utrymme för hjältedåd av brandmän, poliser och soldater som resultatlöst bombarderar degen. Av en slump upptäcker man att degen inte tål kyla och efter diverse klafsande slutar det hela lyckligt.

Det nuvarande svenska samhällsklimatet domineras av en till sina konsekvenser liknande deg - krismedvetandet. I 20 år har vi fått höra att svensk ekonomi är i kris samtidigt som landets medborgare påstås vältra sig i skattefinansierad lyx och leva över sina tillgångar. Från början en ytterlighetsuppfattning men nu i olika varianter nästan varje politikers egendom.

*

Krismedvetandets spridning till snart sagt varje litet skrymsle i det svenska samhället har underlättats av ekonomismen eller, med andra ord, den överdrivna marknadsorienteringen och den gränslösa ekonomiska rationalismen. Krismedvetandet har givit nationalekonomi, som en gång kallades den dystra vetenskapen, ett osannolikt stort inflytande över hela samhällsutvecklingen.

Joachim Israel & Hans-Erik Hermansson tar i en nyutkommen bok med titeln *Det nya klassamhället*, upp ekonomismen till en synnerligen kritisk granskning. Det är på många sätt en utmärkt bok som beskriver det svenska folkhemmets uppgång och fall, den ekonomiska föreställningsvärlden, den internationaliserade marknadsekonomis sätt att fungera och mycket annat som är viktigt för att förstå både den samhälls- och omvandling vi nu upplever och det nya klassamhället som nu växer fram ur folkhemmets ruiner.

Det som främst tilltalar mig i Israels & Hermanssons bok är perspektivet att vi själva konstruerar vår värld, ett grundskott mot nationalekonomins mekaniska synsätt, förvisso slitet men välbehövt i en tid när både samhället och dess befolkning framställs som offer för anonyma krafter, omöjliga att påverka. Krafter som en del politiker utnyttjar för att övertyga väljarna om att de inte längre har något val. Det svenska kris-samhället som vuxit fram är ett samhälle som befolkas av väljare utan val, därför att politikerna är alltför eniga över partigränserna.

*

Men boken är också ett inlägg i en folkhemsdebatt som förefaller sakna nyanser och som utgör ett fängelse för tvivlare. Att det tvätredjedelssamhället som nu växer fram inte är så bra som marknadsromantikerna föreställer sig, inser de flesta. Att folkhemmet var så vackert som dess nutida och i många fall senkomna förespråkare gör gällande, får nog ses som en följd av själva debattodynamiken. Därför finns det också en tendens att lägga orsaken till folkhemmets förfall utanför folkhemmet självt. Israel & Hermansson

framställer i linje med denna debattodynamik ekonomismen som något för folkhemmet främmande. Den kom till oss förpackad i något som kallas nyliberalism. Till synes utan samband med den föregående folkhemsperioden.

Att ekonomismen kunde spridas är en sak, en helt annan sak är varför vi var så mottagliga för den. Kom den neddimpande utifrån, från rymden som degen i 50-talsfilmen, eller fanns den redan i folkhemmet?

Kan anledningen till att folkhemmet visade sig vara så känsligt för ekonomismen vara att det själv vilade på ekonomism? Under folkhemmets framväxt och uppgång länkades ju såväl den samhälleliga som individuella utvecklingen in i en ekonomisk föreställningsvärld. Den välfärd som skapades och fördelades under folkhemsperioden gjordes starkt beroende av ekonomisk tillväxt. Den fulla sysselsättningspolitiken gjorde ekonomiskt motiverbara lönearbeten av de flesta arbeten och ökade lönearbetsberoendet kraftigt. Konsumismen gavs ett samhällsekonomiskt rättfärdigande. Att uppleva och framställa detta som mer positivt än det krissamhälle vi idag lever i, är inte särskilt märkligt men att underskatta dess ekonomism ökar inte förståelsen.

Ekonomismen drabbade oss inte plötsligt under 1980- eller 90-talet, utan var nog själva förutsättningen för den sortens välfärdssamhälle som växte fram i Sverige från 1950-talet. I ljuset av de senaste årens skeende bör vi fundera över om rätten till ett liv i välfärd, rätten till utbildning, rätten till arbete osv. faktiskt existerade. Var inte dessa rättigheter ekonomiskt *villkorliga*? Detta framkommer inte minst i den politiska retoriken där den främsta argumentations- och övertalningslinjen sedan länge utvecklats på temat ”vi har inte råd...”. Välfärdssamhällets fördelningspolitik kunde med hjälp av denna till leda uttalade besvärjelse utan större retoriska ansträngningar övergå i krissamhällets åtstramningspolitik.

Om man inte inser folkhemmets ekonomiska villkorlighet framstår den politiska retorik som framför allt socialdemokraterna utvecklat under de senaste tio åren som fullkomligt meningslös och obegriplig. Socialdemokraternas politiska huvudlinje är idag inte försvaret av välfärdssamhället, utan det *framtida* försvaret av välfärdssamhället. Budskapet går kanske hem därför att väljarna faktiskt inser den tidigare ekonomiska välfärdens natur: den var aldrig en rättighet; den var något man kunde kosta på sig när man hade råd till det.
